

Н. М. Дяченко (Житомир)

УДК 811.161.2'282

НОМІНАТИВНІ ПОЛЯ НАЗВ ОБЛИЧЧЯ ТА ЇХНІХ ДЕРИВАТИВ В УКРАЇНСЬКИХ ДІАЛЕКТАХ

Соматична лексика завжди знаходиться в епіцентрі дослідницької уваги (праці П. Гриценка, В. Леснової, Н. Лобур, О. Материнської, В. Німчука, В. Павела, М. Рут, Д. Терехової, В. Ткаченка, Л. Цапулич, Т. Чайко, А. Шамоти та інших), адже осмислення й інтерпретація цього лексичного сегмента „сприяє глибшому розумінню ролі людського фактора в мові, розкриттю функціональної взаємодії всіх ділянок системи і структури мови” [ЯН 1977: 13]. Відзначимо, що важливим аспектом студій є не тільки власне соматизми, а й інтенсивність деривації на їхній базі та міжтематичні зв'язки з іншими групами лексики.

Відсоматичні семантичні й формальні утворення становлять значний за обсягом шар лексики з окресленим центром і периферією – причиною такого структурування відсоматизмів є те, що назви частин тіла та органів людини як основа пізнання довкілля оцінюються по-різному. Така неоднорідність реалізується у творенні вторинних назв та в словотвірній активності. До базових одиниць тематичної групи лексики (ТГЛ) соматизмів належать назви голови, кінцівок та їхніх частин; до периферії – назви частин тулуба та внутрішніх органів, статевих органів, а також деяких частин голови. Статус соматоніма визначається особливостями

сприйняття позначуваного ним органа чи частини людського тіла, а відповідно – значущістю у свідомості діалектоносіїв.

Мета статті – представити й проаналізувати номінативні поля назв обличчя та їхніх дериватів в українських діалектах.

З'ясування номінативної активності соматизмів спирається на аналіз номінативних полів цих лексем. Дослідження номінативних полів соматонімів і відсоматичних формальних дериватів спрямоване на виявлення тих тематичних груп, які поповнилися за їхній рахунок, встановлення процесів семантичного розвитку, що відбуваються при словотворенні на базі первинних соматизмів. Щоб з'ясувати продуктивність соматонімів у творенні похідних номінативних одиниць, окремо розглядаємо семантичні деривати, поява яких не викликає структурних змін у фонемному і морфемному складі слів, та формальні деривати – афіксальні похідні від соматизмів. При цьому центральним об'єктом спостережень залишаються номінативні процеси, тому похідні диференційовано не за ступенем віддаленості від базового слова, а на підставі встановлення мотиваційних відношень між первинним соматизмом і відсоматичними дериватами; основну увагу зосереджено на сучасних мовних свідченнях, які дають змогу з'ясувати продуктивність основ соматонімів в українському діалектному континуумі як модельованій цілості.

На позначення передньої частини голови людини в українській мові використовуються назви нейтральної конотації *лице*, *обличчє* српол. [КСПГ], *tylce* гуц. [Janów: 121],

ли^лце, *об^лличе*, *об^лраз*, а також їхні конотовані відповідники *твар^р*, *вид*, *ф^лаца* та їх варіанти карп. [КДА II, к. 76; КДА I: 139], *писок*, *м^луса* српол. [КСПГ], *морда*, *вид*, *марми(у)за*, *ника*, *рило*, *твар* зхпол. [СЗГ II: 194], *рожа* зхпол. [СлЕ: 29], *твар(ь)* гуц., пнндністр., ндністр., бук. [ГС: 182; ПГ: 189; ГРПЛ: 140; ГТ: 247; СБГ: 541], *твар* српол., схпол., зхпол., зхвол. [СПГ: 211; СЗГ II: 194; СЗВГ: 236], *мар^лмуза*, *м^лизя* полт. [Сизько: 52, 54], *пар^лсона*, *т^лиса* бук. [СБГ: 387, 411], *писок* бойк. [Он II: 62], *ре^лмига* ндніпр. [СГНН IV: 6], *ягода* ‘рум’яне обличчя’ гуц. [ПГ: 233]. Наявність значної кількості лексем на позначення цієї частини тіла – свідчення важливості її ролі в житті людей.

Лексема *ли^лце* в діалектному мовленні позначає: 1) ‘обличчя’ в багатьох діалектах, зокрема гуц., бойк., бук. [ГС: 112; Он I: 411; СБГ: 260]; 2) ‘щоки’ *ли^лці* гуц. [ГС: 112]; 3) ‘совість’; 4) ‘лицевий бік матеріалу’ бук., гуц. [СБГ: 260; ГС: 112]. Поява вторинних значень зумовлена метафоричним перенесенням ознак (‘совість’, ‘лицевий бік матеріалу’) та перенесенням за суміжністю розташування (‘щоки’).

Основа *лиц(ч)*- демонструє значну словотвірну потужність до творення соматизмів та зоосемізмів: від неї походять демінутивні назви обличчя (*лич^лко*, *лечко*, *л^личейко*, *ли^лч’ейко*, *лечийко* бойк. [Он I: 412]) і назви інших частин тіла людини (*л^лоличко* бойк. ‘висок’ [Он II: 105]; *л^лоличок* бойк. ‘щока’ [Он II: 105]; *л^лоличок*, *за^ллечок* зхвол. ‘щока’ [СЗВГ: 120]) та тварин (*лич* зхпол. ‘рило’ [ГО: 302]; *лич*, *л’іч* зхпол. ‘свиняче

рило' [СЗГ I: 286], *л'іч*, *лич*, *лич* блрпол., српол., схпол. [МЛАПП: 184], *лич* схпол, српол. [СПГ: 115; КСПГ]; *лич*, *л'іч* зхпол. 'закінчення риля свині' [СЗГ I: 286], *лич* српол. [КСПГ]; *лич* зхпол. 'ніс собаки' [СЗГ I: 286]; *ліч* схпол, српол. 'перенісся корови, бика – не покрита шерстю передня частина голови' [МЛАПП: 186]; *лич* схпол. 'не покрита шерстю передня частина голови коня' [МЛАПП: 185]; *личик* зхпол. 'ніс їжака' [СЗГ I: 286], *личек* српол. [КСПГ]; *поличка* зхпол. 'закінчення риля свині' [СЗГ II: 66]).

Семантику та мотивацію інших похідних від основи *лиц(ч)*- представлено нижче.

Мотивація похідних із основою *лиц(ч)*-

– розташування реалій: *л'ішн'ік* српол. 'відливна дошка над вікном' [НБЛ: 194]; *поличман* гуц. 'ляпас' [ГС: 152; ПГ: 148]; *поличник* гуц. 'т.с.' [ГС: 152]; *налічка* зхпол. 'невелика дерев'яна планка у вікні над шибками, по якій збігає дощова вода' [АБЛЗП: 57]; *наличман* гуц. 'маска' [ГС: 130; Janów: 136; ПГ: 110], *наличман* гуц. 'намордник' [ГС: 130; ПГ: 110]; *налице*, *налици*, *налиці* бойк. 'на лицьовий бік' [Он I: 469]; *наличко* пнндністр. 'лицева сторона виправленої шкіри' [ГРПЛ: 118]; *налисник* гуц. 'удар по лицю, ляпас' [ПГ: 110]; *наличник* вол. 'планка, що заходить у розщілини у верхніх торцях частоколин і скріплює їх між собою' [НБЛ: 32], 'поперечна планка, що скріплює дошки простих дверей' [НБЛ: 182]; *наличник* српол., вол., *налишник* степ., *налишн'ік*, *нал'ішн'ік* српол. 'відливна дошка над вікном' [НБЛ: 194]; *налічник* зхпол. 'шалівка – тонка дошка, яка прикриває

віконну коробку' [АБЛЗП: 58]; *на\лишник* сндніпр., *на\л'ишн'ік* српол. 'прикраса в центрі шальованих у сосонку дверей, що виконана в формі ромба' [НБЛ: 181]; *на\л'ичн'ік* вол. 'фасована планка, що використовується для оздоблення дерев'яних конструкцій – вікон, дверей, стелі, підлоги, стін тощо' [НБЛ: 182]; *за\личок* српол. 'верхня трикутна частина фасаду, фронтон' [НБЛ: 253]; *за\лечок* зхвол. 'невеликий мис, піщана коса на березі річки, що відокремлює затоку від основного русла' [СЗВГ: 120]; *обл'іцовка* степ. 'прикраса в центрі шальованих у сосонку дверей, що виконана у формі ромба' [НБЛ: 181], српол. 'відливна дошка над вікном' [НБЛ: 194]; *обна\лічка* зхпол. 'шалівка – тонка дошка, яка прикриває віконну коробку' [АБЛЗП: 58]; *обна\л'ичн'ік* српол., срдніпр. 'фасована планка, що використовується для оздоблення дерев'яних конструкцій – вікон, дверей, стелі, підлоги, стін тощо' [НБЛ: 182]; *л'іце\вайа*, *л'іцо\вайа*, *л'іца\вайа* с'т'е'на блрпол. 'передня стіна з вікнами і дверима' [НБЛ: 143]; *сьлі\чок* зхвол. 'кайма, узорчастий бережок на хустині, фартусі та ін.' [СЗВГ: 235]; *го\рілэц*' слоб. 'навзнак' [ЛАСГ, к. 199], *horityc* гуц. [Janów: 73]; *дого\р'ілича* зхпол. 'горілиць' [СЗГ I: 137]; *долів\лиць* бук. 'долілиць' [СБГ: 99], *doliwłyc*, *dolityć* гуц. [Janów: 45], *до\лівлиць*, *до\лілиць* гуц. [ПГ: 50]; *поличку\вати* бук., гуц. 'бити рукою по обличчю' [СБГ: 442; ПГ: 148];

– зовнішня подібність: *\личко* ндніпр. 'зовнішній шар шкіри' [СГНН II: 255], *лич\ко*, *лечко* бойк. 'бік (тканини, виробу з неї)' [Он I: 412], *\личко* пндобр. 'полотно коси' [ГВД: 384], *лич\ко* бук. 'тверда шкірка на зерні кукурудзи' [СБГ:

260]; *л'ич'е* бойк. ‘тверда внутрішня оболонка гороху або квасолі’ [Он I: 411];

– характерна риса позначуваного: *сьліч'нота* зхвол. ‘краса’ [СЗВГ: 235]; *зл'ичний* бойк. ‘гарний’, ‘хороший’ [Он I: 311]; *л'безлич* гуц. ‘безсоромник’ [ПГ: 11]; *безл'ичний* гуц. ‘безсоромний, безстидний’ [ПГ: 11]; *безл'ичник* гуц. ‘безсоромник’ [ПГ: 11]; *безл'ичити* гуц. ‘ганьбити, лаяти’ [ГС: 22]; *лиц'атий* гуц., бук. ‘повнощокій’ [ГС: 112; Janów: 121; СБГ: 260]; *лич'кований* бук. ‘наряджений, причепурений’ [СБГ: 260]; *л'ичман* ‘маска’ гуц. [ПГ: 94]; *лиц'о'вати*, *лиц'у'вати* бойк. ‘припасовувати’, ‘лицювати’ [Он I: 411], *лицю'вати* гуц. ‘прикрашувати’ [ПГ: 94], *лицю'вати* бук. ‘білити’, ‘обдирати верхній шар побілки на стіні’ [СБГ: 260]; *залиц'атис'а* бойк. ‘залицятися до когось’ [Он I: 274]; *зали'ц'ал'ни'єк* схслов. ‘хлопець, який залицяється до дівчини’ [ЛЛР: 25]; *вили'чати* нндніпр. ‘просвічуватися, як тіло крізь сітку’ [СГНН I: 154]; *л'ічно* схслов. ‘особисто’ [СУСГ: 119]; *личку'ватиси* бук. ‘наряджатися, чепуритися’ [СБГ: 260]; *однол'ичко* бойк. ‘один бік’ [Он II: 16]; *йед'інол'іч'нік* схслов. ‘відлюдник’ [ЛЛР: 22], *єднол'ічнік* схслов. [СУСГ: 73]; *двухл'іч'ни'єк* схслов. ‘підступний чоловік’ [ЛЛР: 19], *двухл'ічний* схслов. [СУСГ: 64]; *двухл'іч'ни'єц'а* схслов. ‘підступна жінка’ [ЛЛР: 19], *двухл'ічниця* схслов. [СУСГ: 64]; *лице"м'ір* схслов. ‘підступний чоловік’ [ЛЛР: 32]; *бизол'икий* ‘короткозорий’ [АУМ III, ч. 4: 127]; *лице"м'ірка* схслов. ‘підступна жінка’ [ЛЛР: 32], *лице'мірка* схслов. [СУСГ: 118]; *лице"м'ірний*

схслоб. ‘той, який нещиро вихваляє кого-небудь’ [ЛЛР: 32]; *круглолиций* схслоб. ‘з повним, круглим обличчям’ [СУСГ: 110], *круглолиций* схслоб. [ЛЛР: 31].

Неясна мотивація номена *личман* бойк. ‘людина, яка когось суворо лає, карає’ [Он I: 412].

Отже, аналізований соматомомен виявив значну потужність у творенні на його базі вторинних назв: зафіксовано 53 похідні лексичні одиниці з основою *лиц(ч)*-. Структурний аналіз семантики цих назв засвідчив: при зіставленні формальних і семантичних дериватів із загальною схемою поділу лексики (за класифікацією В. Вартбурга і Р. Халліга [Караулов 1976: 256-257]) було з’ясовано, що більшість дериватів (38 назв) стосується опису людини, зокрема її зовнішності й моралі, ремесел і професій; решту розподілено між ТГЛ тваринний світ – 10 назв, а ргіогі – 5, рослинний світ – 2, соціальні організації та соціальні інститути – 2, земля – 1; у ТГЛ небо і небесні тіла похідні з основою *лиц-* відсутні.

Для синонімічного в багатьох говірках соматомомена *морда* первинною функцією є номінація відповідної частини тіла тварини (пор.: ‘передня частина голови тварини’, ‘ніс собаки’ зхпол. [СЗГ I: 319], ‘свиняче рило’ српол., вол., срдніпр. [МЛАПП: 184] тощо). У вторинній функції ця лексема називає не лише обличчя людини, а і його частину (семема ‘щока обличчя’, мотиваційна ознака (МО) – розташування), а також використовується в переносному значенні – семема ‘погана людина’ зхпол. [СЗГ I: 319] (МО –

конотація назви цієї частини тіла). Суміжність розташування стала підставою для появи семени ‘частина приклада рушниць, до якої мисливець притискує обличчя, цілячись у звіра’ зхпол. [СЗГ I: 319].

Від основи *морд-* зафіксовано 14 похідних лексем. Більшість із них, крім *мур¹дул*’, стосуються опису зовнішності людини.

Похідні полісемічні лексеми *мор¹д’ага*, *мор¹д’ака* частково дублюють семантику твірного слова й позначають ‘щокую обличчя’ та ‘погану людину’ зхпол. [СЗГ I: 319].

Продовження розвитку соматичної семантики за схемою: „вихідний соматизм → похідний соматизм → назва людини за особливістю цього соматизму (у прямому й переносному значенні)” демонструють похідні *мурди¹не* зхвол. ‘ротик’ [СЗВГ : 164] (2-га ланка схеми) та *мур¹дай* зхвол. ‘людина з товстими губами’, ‘грубіян’ [СЗВГ : 164]; *мурду¹листий* зхвол. ‘грубий, невихований’ [СЗВГ: 165]; *мор¹дастий* схслоб. ‘з повним, круглим обличчям’ [ЛЛР: 35], *мор¹дастий* схслоб. [СУСГ: 130]; *мор¹датий* схслоб. ‘з повним, круглим обличчям’ [ЛЛР: 35]; *мор¹датьяка* ндніпр. ‘мордатий чоловік’ [СГНН II: 292]; *мордово¹рот* схслоб. ‘здоровило’ [СУСГ: 130; ЛЛР: 35]; *кругло¹мордий* ндніпр. ‘такий, що має кругле обличчя’ [СГНН II: 219], *кругло¹мордий* схслоб. ‘повнолиций (про людину)’ [СУСГ: 110], *кругло¹морда* српол. [ГСМ: 113] (3-тя ланка схеми).

Інші похідні від основи *морд-* мають таку мотивацію:

– зовнішня подібність: *мур'дул*’ српол. ‘наріст на дереві’ [МЛАПП: 61];

– розташування: *на'мордник* блрпол., *на'мордн'ік* српол. ‘нижній поперечний пасок вуздечки, що йде по присі’ [НТЛ: 147]; *наморд'няк* српол. ‘намордник (у собаки)’ [СПГ: 133]; *на'мордіч* српол. ‘т.с.’ [СПГ: 133]; *мордник* *дати* ‘вдарити по обличчю’ гуц. [ПГ: 104].

Лексема *писок* в українських діалектах використовується із соматичними значеннями: ‘обличчя’ зхпол., бойк. [СЗГ II: 47; Он II: 62], ‘щока’ зхпол. [СЗГ II: 47], *писк'і* ‘щоки’ пнндністр. [ГРПЛ: 122], *писк'и* ндністр., нгрум. [ГТ: 235; Горбач: 440], ‘рот’ срдніпр., пнндністр., ндністр., нгрум., бойк., бук., гуц. [КСПГ; ГРПЛ: 122; ГТ: 235; Горбач: 440; Он II: 62; СБГ: 412; ПГ: 138], ‘губи, уста’ бук. [СБГ: 412]; для позначення частин тіла тварин: ‘морда’ бойк. [Он II: 62], ‘ніс собаки’ зхпол. [СЗГ II: 47], ‘не покрита шерстю передня частина голови коня’ српол., ндністр. [КСПГ; МЛАПП: 185; ГТ: 235], *писак* ‘перенісся корови, бика – не покрита шерстю передня частина голови’ српол., вол. [МЛАПП: 186]; а також позначає частини знарядь праці та взуття: ‘носок коси’ гуц. [ПГ: 138], ‘леміш’ бойк. [Он II: 62], ‘носок, передня частина взуття’ бук., гуц. [СБГ: 412; ПГ: 138], ‘ніс постолоа’ бойк. [Он II: 62] (МО постановля цієї групи семем – розташування реалій).

У СБГ виділено дві омонімічні лексеми *писок*¹ 1) ‘рот’; 2) ‘губи, уста’ та *писок*² ‘носок, передня частина взуття’ бук. [СБГ: 412].

Щодо похідних від *пис(о)к-* зауважимо: МО фітоніма *писочки* бук. ‘квіти ірису (півників)’ [СБГ: 412] – зовнішня подібність. Інші назви мають прозору мотивацію: *писа*, *п’іса* ‘перенісся корови, бика – не покрита шерстю передня частина голови’ српол., вол. [МЛАПП: 186]; *пискатий* гуц., бук., пнндністр., нгрум. ‘пащекуватий, гострий на язык’ [ГС: 148; ПГ: 138; СБГ: 412; ГРПЛ: 122; Горбач: 440]; *пискіўка* ‘процес за словну образу’ ндністр. [ГТ: 235]; *пискованє* ‘груба, нечемна розмова’ бук. [СБГ: 412]; *пискувати* ‘зухвало говорити до кого’ пнндністр., ндністр., нгрум., бук., гуц. [ГРПЛ: 122; ГТ: 235; Горбач: 440; СБГ: 412; ПГ: 138]; *пописник* ‘ляпас’ гуц. [ПГ: 150]; *кривопиский* ‘із кривим ротом’ гуц. [ПГ: 87]; *червонопиский* ‘червонощокий, червонолиций’ гуц. [ПГ: 219].

Менша частотність використання інших назв обличчя зумовила появу незначної кількості формальних дериватів від основ цих слів. Так, для номена *лика*, крім номінації обличчя людини з негативною конотацією, характерне позначення відповідних частин тіла тварин: *п’ика*, *п’іка* српол. ‘перенісся корови, бика – не покрита шерстю передня частина голови’ [МЛАПП: 186]; *п’ика*, *п’іка* ‘свиняче рило’; *п’ика*, *п’іка*, *лика* српол. ‘не покрита шерстю передня частина голови коня’ [МЛАПП: 184].

Похідні від *пик-* описують зовнішність людини *пикастий* схслоб. ‘з повним, круглим обличчям’, *пикатий* схслоб. [ЛЛР: 44], *ликастий* ндніпр. [СГНН III: 110] та називають людину

за характерною зовнішньою ознакою – лексема *пикат*¹кондніпр. ‘пикатий чоловік, хлопець’ [СГНН III: 110].

Номен *образ* діалектні джерела фіксують із семантикою: 1) ‘обличчя’ карп., гуц. [КДА I: 138; ПГ: 122]; 2) ‘щока’; 3) ‘ікона’ карп. [КДА I: 138], *образ*, *гобрас* зхпол. [СЗГ II: 5], *образ* гуц. [ГС: 136; ПГ: 122]; 4) ‘портрет’ карп., гуц. [КДА I: 138; ПГ: 122]; 5) ‘фотокарточка’; 6) ‘картина’; 7) ‘зовнішність’ карп. [КДА I: 138].

Похідні *образок*, *убразок*, *бразок* ‘невелика ікона, яку вішають у хаті’, *образок* ‘ікона’, *образочок* ‘невелика ікона, яку вішають у хаті’ зхпол. [СЗГ II: 5], *dowhobrazyj* ‘довголиций’ гуц. [Janów: 46] мають прозору мотивацію.

У полтавських говірках функціонують омонімічні лексеми *мандрика*¹ ‘млинець із сиру, сирник’ та *мандрика*² ‘мордата людина’ полт. [Сизько: 52] (МО – зовнішня подібність). Перша, очевидно, запозичена з польської мови, первинна семантика – метронімічна: ‘міра’, ‘міра збіжжя’, ‘міра сирників’ [ЕСУМ III: 381]. Похідний від *мандрика*² номен *мандрикуватий* (про людину) ‘мордатий’ полт. [Сизько: 52] має прозору мотивацію.

Похідні від інших основ:

– *кругловидий* ‘з повним, круглим обличчям’ схслоб. [ЛЛР: 31], *поўновіда* ‘повнолиця’ српол. [ГСМ: 113], *дугуведий* ‘який має продовгувате обличчя’ зхвол. [СЗВГ: 112]. МО – характерна особливість соматизму;

– *ми^езатий* ‘з повним, круглим обличчям’ схслоб. [ЛЛР: 34], *р’абомизий* ‘з білою плямою на морді (про тварину)’ нндніпр. [СГНН IV: 51-52]. МО назв – характерна особливість соматизму;

– *мармузка* ‘різновид гарбуза; *Cucurbita pepo* var. *ovifera*’ српол. [СПГ: 123]. МО – зовнішня подібність;

– *утварь* ‘обличчя’, ‘зовнішній вигляд’ гуц. [ПГ: 204], *утвар* ‘іконостас’ бойк. [Он II: 323], *тваристий* ‘повнощокый, вилицюватий’ бук. [СБГ: 541], *тварнистий* ‘широколиций’ бойк. [Он II: 281], *дугутварий* ‘який має продовгувате обличчя’ зхвол. [СЗВГ: 112]. МО – характерна особливість соматизму. Зауважимо, що в гуцульських говірках номен *тварь* може вживатися із нейтральною (‘обличчя’) та конотованою (‘фізіономія’) семантикою, а також має соматичне значення ‘силует’ гуц. [ПГ: 189]. Як і інші назви обличчя (*морда*, *лиці*, *писок*), лексема *твар* має значення ‘щока’, з цією семантикою функціонує й похідна *твар’ц’а* бойк. [Он II: 281]. Отже, використання назв обличчя та їх похідних для позначення інших, суміжно розташованих частин тіла – регулярна модель.

Як бачимо, для номінації обличчя в українських діалектах використовують цілу низку лексем. З огляду на кількість їх можна структурувати навіть в межах мікрогрупи, зокрема до ядра належить соматизм *лице*, який має досить розгалужене словотвірне гніздо – 53 деривати; до біляцентрового сектора: *морда* – 14, *писок* – 10; до периферії: *твар* – 5, *образ*, *ника* – 3,

вид, миза – 2, *мандрика, марми(у)за* – 1. Зафіксовано також низку лексем, які не мають жодного деривата: *фаца, муса, рило, рожжа, ремига, ягода*.

Вивчення відсоматичних дериватів крізь призму ідеографічних зв'язків з іншими ТГЛ дає змогу комплексно дослідити номінативні процеси в говірках. Представлений матеріал дає змогу зробити висновки, що відсоматичні похідні цього корпусу представлені в багатьох сегментах лексичної системи мови, в окремих із них (назвах, що стосуються опису та життєдіяльності людини, тваринного світу) творять досить значну за обсягом групу назв. Загалом це ілюструє відому тезу про антропоцентризм у пізнанні людиною довкілля.

Умовні скорочення назв діалектів

блрпол. – білоруське Полісся; бойк. – бойківський; бук. – буковинський; гуц. – гуцульський; карп. – карпатський; зхвол. – західноволинський; зхпол. – західнополіський; карп. – карпатський; нгрум. – українська говірка на території Румунії; ндністр. – наддністрянський; нндніпр. – нижньонаддніпрянський; пндобр. – північнодобруджанський; пнндністр. – північнонаддністрянський; полт. – полтавське; слоб. – слобожанський; српол. – середньополіський; степ. – степовий; схпол. – східнополіський; схслоб. – східнослобожанський.

Джерела

АБЛЗП – Євтушок О.М. Атлас будівельної лексики Західного Полісся. – Рівне: Державне редакційно-видавниче підприємство, 1993. – 134 с.

АУМ – Атлас української мови. – К.: Наукова думка, 1984–2001. – Т. 1–3.

ГО – Горбач О. Словник діалектної лексики західнополіської говірки села Остромичі, кол. повіту Кобринь // Горбач О. Зібрані статті V. Діалектологія. – Мюнхен, 1993. – С. 283-328.

Горбач – Горбач О. Словник говірки села Негостина (Румунія) (упорядник Н. Хобзей) // Діалектологічні студії. – Львів, 2003. – Вип. 3. – С. 422-453. **ГРПЛ** – Горбач О. Словник діалектної лексики північно-наддністрянської говірки сіл Романів, Підсоснів, Підберізці й Ладогів (1965) // Горбач О. Зібрані статті V. Діалектологія. – Мюнхен, 1993. – Т.V. – С. 75-156.

ГС – Гуцульські говірки. Короткий словник / Відп. ред. Я. Закревська. – Львів, 1997. – 232 с.;

ГСМ – Говірка села Машеве Чорнобильського району. – К.: Довіра, 2003. – Ч. 3: Матеріали до Лексичного атласу української мови / Уклад.: Ю.І. Бідношия та ін. – 225с.: іл.

ГТ – Горбач О. Словник діалектної лексики Тербовельщини // Горбач О. Зібрані статті V. Діалектологія. – Мюнхен, 1993. – С. 209-255.

ЕСУМ – Етимологічний словник української мови / За ред. О.С. Мельничука: У 7-ми т. – К., 1982 – 2006. – Т. 1–5.

КДА – Карпатский диалектологический атлас / Бернштейн С.Б., Иллич–Свитыч В.М., Клепикова Г.П., Попова Т.В., Усачева В.В. – М., 1967. – Ч. 1–2. **КСПГ** – Картотека Словника поліських говорів (зберігається на кафедрі української мови Житомирського державного університету).

ЛАСГ – Глуховцева К. Лінгвістичний атлас народного побуту українських слобожанських говірок. – Луганськ, 2003. – 181 с.

ЛЛР – Лєснова В.В. Матеріали до словника говірок Східної Слобожанщини: Людина та її риси. – Луганськ: Видавництво „Шлях”, 1999. – 76 с.

МЛАПП – Никончук М.В. Матеріали до лексичного атласу української мови: Правобережне Полісся. – К.: Наукова думка. – 1979. – 316 с.

НБЛ – Никончук М.В., Никончук О.М. Будівельна лексика Правобережного Полісся в лексико–семантичній системі східнослов'янських мов. – Житомир: Редакційно–видавничий відділ облполіграфвидаву, 1990. – 372 с.

НТЛ – Никончук М.В., Никончук О.М. Транспортна лексика правобережного Полісся в системі східнослов'янських мов. – К.: Наукова думка, 1990. – 292 с.

Он – Онишкевич М.Й. Словник бойківських говірок. – К.: Наукова думка, 1984. – Ч. 1–2.

ПГ – Піпаш Ю.О., Галас Б.К. Матеріали до словника гуцульських говірок (Косівська Поляна і Росішка Рахівського району Закарпатської області). – Ужгород, 2005. – 266 с.

СБГ – Словник буковинських говірок / За заг. ред. Н.В. Гуйванюк. – Чернівці: Рута, 2005. – 688 с.

СГНН – Чабаненко В.А. Словник говірок Нижньої Наддніпрянщини. – Запоріжжя, 1992. – Т. 1–4.

СЗВГ – Корзонюк М.М. Матеріали до словника західноволинських говірок // Українська діалектна лексика. – К.: Наук. думка, 1987. – С. 62–267.

СЗГ – Аркушин Г.Л. Словник західнополіських говірок. – Луцьк, 2000. – Т. 1–2.

Сизько – Сизько А.Т. Словник діалектної лексики говірок сіл південно–східної Полтавщини. – Дніпропетровськ, 1990. – 100 с.

СлЕ – Аркушин Г.Л. Словник евфемізмів, уживаних у говірках та молодіжному жаргоні Західного Полісся та західної частини Волині. – Луцьк – Люблін: Видавництво “Волинська обласна друкарня”, 2005. – 198 с.

СПГ – Лисенко П.С. Словник поліських говорів. – К.: Наукова думка, 1974. – 260 с.

СУСГ – Глуховцева К.Д., Лєснова В.В., Ніколаєнко І.О., Тернавська Т.П., Ужченко В.Д. Словник українських східнослобожанських говірок. – Луганськ, 2002. – 233 с.

Janów – Janów J. Słownik huculski. – Kraków: Wydawnictwo naukowe DWN, 2001. – 294 s.: іл.

Література

Караулов 1976 – Караулов Ю. Н. Общая и русская идеография. – М.: Наука, 1976. – 356 с.

ЯН 1977 – Языковая номинация. Общие вопросы / Отв. ред. Б. А. Серебrenиков, А. А. Уфимцева. – М.: Наука, 1977. – 360 с.